

Karol Jasiński

"Personalizm ekonomiczny", Gregory
M. A. Gronbacher, Lublin 1999 :
[recenzja]

Forum Teologiczne 12, 227-230

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

FORUM TEOLOGICZNE XII, 2011
ISSN 1641-1196

Gregory M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Instytut Liberalno-Konserwatywny, Lublin 1999, ss. 70

Jednym z dominujących nurtów filozofii i teologii XX w. jest niewątpliwie personalizm. Jego początki sięgają myśli Arystotelesa, Augustyna z Hippony czy też Tomasza z Akwinu. Obecnie występuje w kilku formach: społecznej (E. Mounier), egzystencjalistycznej (J.P. Sartre, M. Heidegger, G. Marcel), psychoanalitycznej (Z. Freud, C. Jung), strukturalistycznej (C. Levi-Strauss), dialogicznej (M. Buber), neotomistycznej (E. Gilson, M.A. Krapiec), czy też w postaci humanizmu integralnego (J. Maritain, J. Tischner, K. Wojtyła). Tym, co wspólne dla przedstawicieli różnych odmian personalizmu, mimo występujących między nimi różnic, jest podkreślanie szczególnej wartości i roli każdej osoby ludzkiej.

Próbie połączenia personalizmu i zasad gospodarki wolnorynkowej podejmuje w swojej niewielkiej książce *Personalizm ekonomiczny* Gregory Gronbacher – filozof i pracownik „Center for Economic Personalism” przy Instytucie Lorda Actona w Stanach Zjednoczonych. Gronbacher oparł swoją koncepcję na dwóch ważnych filarach, jakimi są polska myśl personalistyczna i ekonomia wolnorynkowa wypracowana w tzw. Szkole Austriackiej (m.in. F. von Hayek, L. von Mises).

Licząca zaledwie 70 stron publikacja składa się z następujących części: słowa do czytelnika, przedmowy, wprowadzenia, trzech rozdziałów, zakończenia i indeksu nazwisk. Układ korpusu pracy ma zatem charakter klasyczny. Każdy z rozdziałów składa się z dwóch części: historycznej i systematycznej, co podnosi walor poznawczy książki.

W „Słowie do czytelnika” tłumacz książki Jarosław Merecki SDS podkreśla, że można ją uznać za odpowiedź na encyklikę *Centesimus annus* Jana Pawła II. Papież przedstawił w niej wizję porządku społeczno-politycznego, którego fundamentem jest chrześcijańska wizja osoby i pozytywna ocena wolnego rynku. Według tłumacza trzeba mieć na uwadze dwie kwestie. Po pierwsze, rozważania Gronbachera sytuują się wprawdzie w ramach teologii moral-

nej, której częścią jest według niego katolicka nauka społeczna, ale podstawowe ich założenia można odkryć także na drodze rozumowej (s. 7). Po wtóre, zaprezentowana koncepcja jest jedynie zarysem, a nie w pełni opracowaną teorią naukową (s. 9).

Na niebezpieczeństwo pojmowania ekonomii w XX w. na wzór nauk ścisłych (matematyki i fizyki) zwraca uwagę w „Przedmowie” amerykański filozof społeczny M. Novak. Jego zdaniem, ekonomia była wcześniej traktowana jako część filozofii moralnej i antropologii. Z tej racji w pełni satysfakcjonuje go pozycja Gronbachera, który powraca do tej pierwotnej tendencji. Odwołuje się przy tym do osiągnięć tzw. Szkoły Austriackiej, której przedstawiciele koncentrowali się na podmiocie działalności gospodarczej – jego wyborach, działaniach i wartościach (s. 11–12). Novak dowartościowuje próbę syntezy personalizmu i ekonomii u Gronbachera, ponieważ one potrzebują siebie wzajemnie (s. 13).

Warto także podkreślić, że już we „Wprowadzeniu” znajdujemy odwołania do nurtu myślicieli chrześcijańskich, którzy podjęli dialog z ekonomistami dotyczący moralnych aspektów działalności rynkowej. Wynikiem tych rozmów jest zaprezentowany w książce projekt personalizmu ekonomicznego (s. 15). Ma on być przykładem prawdziwej syntezy, która unika wszelkich redukcji zarówno w dziedzinie antropologii, jak i zasad ekonomicznych (s. 16).

W rozdziale pierwszym – „Personalizm” – Gronbacher koncentruje się na zaprezentowaniu źródeł i zasad personalizmu. W części historycznej sięga do genezy terminu (F.D.E. Schleiermacher, L. Feuerbach – s. 18), następnie wyodrębnia różne jego rodzaje (idealistyczny, realistyczny, teistyczny, ateistyczny, panpsychiczny, etyczny – s. 19), w końcu dochodzi do bardziej dokładnego omówienia koncepcji personalizmu wypracowanej w Polsce. Punktem odniesienia są dla niego zwłaszcza poglądy K. Wojtyły, które wykrystalizowały się na gruncie nie tylko fenomenologii, ale także myśli E. Mouniera, B. Pascala, H. Bergsona i G. Marcela. Charakterystyczną cechą personalizmu Wojtyły jest rozpoczęcie budowania teorii człowieka od analizy ludzkiego działania, a ostateczną perspektywą w patrzeniu na byt ludzki okazuje się być religia (s. 20–22). W części systematycznej Gronbacher prezentuje główne jego tezy: centralna pozycja osoby, autonomia świadomego podmiotu, naturalna i nadprzyrodzona godność człowieka, konieczność afirmacji każdej osoby, relacyjność bytu ludzkiego, możliwość uczestnictwa we wspólnocie lub alienacji (s. 22–30).

W rozdziale drugim – „Ekonomia wolnorynkowa” – zostały przedstawione założenia gospodarki wolnorynkowej. W części historycznej Gronbacher definiuje ekonomię jako naukę społeczną zajmującą się tym, w jaki sposób jednostki zaspokajają swoje potrzeby materialne w warunkach deficytu dóbr

(s. 30), następnie omawia zadania ekonomisty (wyjaśnienie aktywności rynkowej, przewidywanie według zasad ekonomii oraz proponowanie sposobów działania – s. 30–31), prezentuje też trzy szkoły broniące wolności gospodarczej (Austriacką, Chicagowską i z Wirginii – s. 31–32). W części systematycznej przedstawia filozofię wolności ekonomicznej, która opiera się na następujących filarach: ontologicznej wolności człowieka, wymogu pracy, własności prywatnej, nierówności posiadania, potrzebie wymiany, powstaniu rynku, braku lub ograniczeniu ingerencji rządu oraz potrzebie kultury moralnej człowieka. W sposób szczególny akcentuje kwestię posiadania przez człowieka i respektowania jasnego kodeksu moralnego. Miałby on właściwie być jedynym regulatorem procesów społeczno-gospodarczych (s. 32–37). Wydaje się jednak, że taka wizja jest zbyt optymistyczna. Gronbacher nie liczy się chyba z realiami życia i ma wyidealizowany obraz człowieka.

Rozdział trzeci – „Personalizm ekonomiczny jako propozycja syntezy” – jest wypadkową poprzednich rozdziałów. Przedstawiona w nim propozycja jest próbą odpowiedzi na pytanie o możliwość stworzenia takiego systemu gospodarczego, który promowałby godność człowieka (s. 37). W części historycznej rozdziału Gronbacher dokonuje przeglądu dotychczasowych prób syntezy zasad rynkowych i moralności chrześcijańskiej. W tym celu poddaje krytyce stanowiska zarówno katolickie (dystrybucyzm, Nowy Ład Gospodarczy, solidaryzm, teologia wyzwolenia – s. 38–46), jak i poglądy niektórych teologów protestanckich (M. Luter, R. Niebuhr, J. Kalwin, A. Kuyper, J. Wesley – s. 47–56). Alternatywą dla wymienionych kierunków jest, zdaniem Gronbanchera, personalizm ekonomiczny, którego założenia mają swoje źródło w myśli Jana Pawła II, M. Novaka, R. Buttiglione, K. Maurena i R. Sirico (s. 56–58). W części systematycznej podane zostały główne zasady tej nowej wizji wolnego rynku, dla których podstawą jest godność człowieka. Można wśród nich wymienić: prymat osoby ludzkiej w gospodarce, podkreślanie kapitału ludzkiego, godność pracy jako powołania człowieka, traktowanie rozwoju gospodarczego jako środka do integralnego rozwoju istoty ludzkiej, wezwanie do uczestnictwa jako działania wspólnie z innymi, obowiązywalność zasady pomocniczości, brak absolutyzacji rynku i jego ograniczoność, potrzeba solidarności i sprawiedliwości społecznej (s. 59–65).

W „Zakończeniu” G. Gronbacher podkreśla raz jeszcze, że należy promować prawdziwie ludzki porządek ekonomiczny, który opiera się na zasadach wolnego rynku. Jest to możliwe tylko wówczas, kiedy każde działanie zostanie oparte na normie personalistycznej, która przypomina o potrzebie afirmacji osoby ludzkiej (s. 65–66).

Będąca formą rozbudowanego eseju książka G. Gronbanchera stanowi wartościowy przyczynek w dyskusji dotyczącej kształtu naszego obecnego ży-

cia społecznego. W czasach szybkich zmian gospodarczych, znaczonej zwłaszcza w dobie obecnej kryzysem, jest ona bardzo potrzebna. Załamanie to, jak podkreślił to Benedykt XVI w encyklice *Caritas in veritate*, ma swoje źródło w kryzysie moralnym i z niego wyrasta. Istotne wydaje się zatem ponowne rozpoznanie pierwotnego związku między ekonomią a etyką oraz wprowadzenie zasad życia społeczno-gospodarczego z właściwej wizji człowieka. Zadaniu temu starał się sprostać właśnie Gronbacher, którego koncepcja personalizmu ekonomicznego wyrasta z jednej strony z teologicznej antropologii i etyki, a z drugiej z zasad wolnego rynku. Ekonomia wolnorynkowa zdaje się bowiem najbardziej odpowiadać naturze człowieka.

Książka Gronbanchera jest godna uwagi nie tylko pod względem treściowym, ale również formalnym. Jej atutem jest przystępny język. W tym względzie słowa uznania należą się także tłumaczowi Jarosławowi Mereckiemu SDS, którego przekład świadczy nie tylko o wielkim wyczuciu językowym, ale również o dobrej znajomości filozoficznych podstaw prezentowanego zagadnienia (tłumacz jest wychowankiem personalistycznej szkoły lubelskiej, której twórcą był Wojtyła i kontynuatorem jego myśli).

Rzetelnie przygotowano przypisy, dzięki którym można zapoznać się ze źródłami prezentowanych tez lub uzyskać informacje uzupełniające, a także poszerzające wiedzę zawartą w tekście głównym; na końcu książki umieszczono indeks nazwisk. Wyraźnym mankamentem jest natomiast brak bibliografii.

Reasumując, esej G. Gronbanchera jest ciekawą propozycją dotyczącą przyszłości naszego życia społeczno-gospodarczego. Zaprezentowane tu idee konserwatywno-liberalne były w ostatnim okresie wielokrotnie fałszowane i ośmieszane. Niekiedy próbowano też przedstawiać je w opozycji do prawd religijnych. Uważna lektura *Personalizmu ekonomicznego* wskazuje jednak na to, że możliwa jest ich spójna synteza.

KS. KAROL JASIŃSKI
LUBLIN

Piotr Mrzygłód, *Personalizm teologikalny ks. Józefa Majki. Studium filozoficzno-społeczne*, Wydawnictwo Lamis, Wrocław 2009, ss. 491

Ks. Józef Majka (1918–1993; w czasach PRL-u dla zmylenia czujności cenzury część własnych tekstów wydawał pod pseudonimem Józef Fidalski lub w ogóle nie sygnował) odegrał znaczącą rolę w rozwoju katolickiej nauki społecznej w Polsce. Był wieloletnim rektorem seminarium duchownego i Wy-